

200 let bolnišnice Maribor

2. del

Gregor Pivec

Bolnišnica Maribor od leta 1799 do 1855

Za časa cesarice Marije Terezije je bil nizozemski zdravnik Gerard van Sweiten (1700-1772) glavni ravnatelj vseh zdravstvenih zadev in predsednik dvorne sanitetne deputacije na Dunaju. (1, 9). Pod njegovim vplivom je cesar Jožef II. dvignil ranocelništvo med svobodne poklice in tako namesto cehovsko-padarskega rokodelstva v medicinske študije uvedel ranocelništvo oziroma kirurgijo. Graško jezuitsko univerzo, ki je imela v tem času samo teološko in filozofsko fakulteto, so leta 1778 podržavili in leta 1782 spremenili v licej ter ustanovili medicinsko-kirurški učni zavod (10). Leta 1788 je dobil dveletni medicinski študij svoj dom v Splošni bolnišnici Gradec. Seveda diplomanti te šole niso smeli imeti naziva doktor medicine in kirurgije. Ta naziv so še naprej podeljevali na Medicinski fakulteti Univerze na Dunaju in v Pragi. Je pa pomenil študij v Grazu izobraževanje praktičnih zdravnikov ranocelnikov in babic, kar je bistveno izboljšalo zdravstvene razmere tudi na južnem, slovenskem delu Štajerske. Da bi lahko izobraževanje babic potekalo v slovenskem jeziku, so leta 1808 v Gradcu nastavili asistenta Matijo Gorjupa (1).

Na prehodu iz 18. v 19. stoletje je v Mariboru deloval mestni fizik dr. Karel Kleinmond (1741-1808) (9). V tem času, torej v prvi polovici 19. stoletja, pa vse do prve svetovne vojne, je bilo v mestu veliko vojaštva, zato so leta 1814 ustanovili vojaški lazaret, leta 1845 pa še začasno bolnišnico za nalezljive bolezni, in sicer zaradi obolelih delavcev pri gradnji Južne železnice. Šlo je za večje število obolelih, predvsem za grižo in tifus (9). Mestna bolnišnica je bila v tem obdobju na današnjem Slomškovem trgu, vse do preselitve leta 1855. Do leta 1847 je imela 29, po letu 1847 pa 40 postelj (11).

Na prelomu stoletja je bila bolnišnica pod nadzorom okrožnega urada in mestne uprave. V njej je bilo poleg bolnih še veliko onemoglih, revnih in tudi duševno bolnih. Šele z ustanovitvijo umobolnice v Gradcu, ki je sprejemala duševno bolne iz vse dežele Štajerske, in ločitvijo onemoglih od bolnih, je dobila Bolnišnica Maribor značaj zdravstvene institucije. Poročila o delu bolnišnice je uprava vsak mesec pošiljala magistratu in okrožnemu uradu ter enkrat letno deželnemu guberniju v Gradec. Mariborska bolnišnica se je ves čas ubadala tudi z gmotnimi težavami. O tem priča poročilo okrožnega glavarja, barona Grimschitza, ki se je leta 1807 obrnil na vse okrajne magistrate in župnišča, torej na vso posvetno in duhovno oblast, naj se vključijo v zbiranje prispevkov za vzdrževanje bolnišnice (1). Francoske vojne so neugodno vplivale tudi na razvoj zdravstva. Država je leta 1811 razglasila plačilno nezmožnost. Tako so z dvornim dekretom leta 1819 vse bolnišnice in hiralnice razglasili za krajevne zavode in so jih mo-

Mariborska bolnišnica, Prosenjakova hiša, 1909

rale vzdrževati občine same. Zaradi tega so bile vse tovrstne institucije ves čas v denarnih težavah.

Od leta 1827 naprej je bil ordinarij v Mestni bolnišnici Maribor mestni fizik dr. Anton Kuker (1, 9, 11). V poročilu mestnega magistrata Maribor z dne 14. julija 1839 beremo, da ima bolnišnica težave predvsem zaradi neplačevanja oskrbnine, ki so jo bili dolžni plačevati bolniki oziroma njihovi svojci ali občine, iz katerih so prihajali. Hospitalizirani bolniki so velikokrat skrivali osebne podatke. Pri tem so prednjačili zlasti bolniki s sifilisom. Mestnemu fizikusu in ordinariju dr. Kukerju je bila naložena naloga, da predlaga ukrepe. Dr. Kuker je 13. avgusta 1839 podal poročilo o svojem 12-letnem vodenju bolnišnice. V njem razberemo, da je bilo v bolnišnici osem bolniških sob. Prostora bi bilo za 40 bolnikov, vendar nikoli ni bilo zasedenih več kot 28 postelj. Po njegovem mnenju je bila bolnišnica dovolj velika, prostori bi zadostovali tudi v primeru epidemije. Predlagal pa je nekatere spremembe oziroma izboljšave. Upravo bolnišnice naj bi vodil en mestni uradnik, od bolnikov je bilo treba ob sprejemu vzeti natančne podatke, okrožje naj bi vsem okrajnim oblastem sporočilo, da bolnišnica ne sprejema bolnikov, pri katerih ni zagotovljeno plačilo oskrbnine oziroma plačilo vnaprej. Za revne in sifilitične naj bi plačal oskrbino okraj, izjeme so bile mogoče samo pri primerih hudih poškodb in pri potnikih, obolelih na poti. V mislih je imel predvsem rokodelske pomočnike, ki so v tistem času širom cesarstva iskali zaposlitev. Mestni uradnik naj bi večkrat obiskal bolnišnico, bolnišnični oče (Kranken-

Kirurška stavba, 1913

hausvater) naj bi vsak dan pregledal bolnišnico in sproti poročal mestnemu fiziku o pomanjkljivostih. Dr. Kuker se je tudi zavzel za boljšo plačo bolniškega strežnika in njegove žene. Po njegovem bi morala oba skupaj dobiti vsaj 20 krajcarjev dnevno, ob zagotovljenem kurivu in razsvetljavi. Preden bolnik zapusti bolnišnico, bi morali biti poravnani vsi stroški zdravljenja. Rjuhe in perilo je treba zamenjati vsakega 1. in 16. v mesecu. Predlagal je tudi zvišanje oskrbnine z 20 na 24 krajcarjev (12).

Predloga dr. Kukerja za zvišanje oskrbnine okrožni urad ni potrdil. Menil je, da bi bilo mogoče ob racionalnejšem gospodarjenju bolje poslovati. Mestni urad je tudi menil, da je oskrba bolnikov v bolnišnici slaba, zato je leta 1842 pri deželni vladi zaprosil za zaposlitev sester usmiljenk, ki bi prevzele strežbo bolnikov (1). Deželni gubernij je odobril zaposlitev sester šele naslednje leto, tako da so pričele delo v Bolnišnici Maribor leta 1844 (1, 11). Leta 1843 so iz bolnišnice tudi dokončno izločili onemogle in pohabljenе bolnike, tako da ni imela več vloge hiralnice. Ordinarius je postal dr. med. in kirurgije Franz Stelz, ravnatelj pa mestni fizik dr. Lessing (9, 1). Sprejem bolnikov je bil mogoč samo na osnovi zdravniškega pregleda od sprejemu. V tem letu poročajo tudi o prvem bolniku, italijanskem delavcu na Južni železnici (1). Leta 1841 se je v bolnišnici zdravilo 177 bolnikov, odpuščenih je bilo 142, umrlo jih je 22, 13 jih je ostalo v bolnišnici tudi na prehodu iz starega v novo leto (1).

Leta 1842 je okrožni zdravnik v Mariboru postal dr. Ignacij Česnik, po rodu Korošec. Obenem je bil tudi komisar mariborskega kirurškega gremija. Leta 1849 je v Mariboru začel delovati tudi tretji slovenski zdravnik, dr. Matija Prelog (1813-1872). Bil je znan zdravnik in politik ter časnikar, taborjan in medicinski pisec. Leta 1864 je izdal prevod Hufelandove Makrobiotike, prvo znanstvenomedicinsko knjigo v Mariboru. Velja omeniti nekaj kirurgov ranocelnikov iz tega obdobja. 1770. je omenjen predstojnik kirurškega gremija v Mariboru Janez Hackstein z Nizozemske, leta 1828 Jožef Terseglav in Andrej Krajnc (1811-1893). Od leta 1841 do 1873 je bil kirurg v Mariboru Jurij Srebre (1809-1869), koroški Slovenec, ki je bil tast znanega slovenskega politika dr. Sernca. Od leta 1846 je v Rošpohu deloval kirurg Franc Zemljčič (9). Leta 1841 je omenjen kirurg, dr. kirurgije in medicine An-

ton Mally, oče kasnejšega dolgoletnega predstojnika medicinskega oddelka bolnišnice dr. Arturja Mallyja. Leta 1846 omenjajo zdravnika Franza Pichlerja z Moravske in Teinerja, ki je takrat veljal za enega najboljših zdravnikov v mestu (9). Gradnja Južne železnice, ki se je nezadržno bližala Mariboru, in odločitev o gradnji osrednjih remontnih delavnic za železnico v Mariboru ter s tem povečano število priseljencev in delavcev na železnici v mestu so pred mestne oblasti in bolnišnico postavili nove težave. Predvsem so se pojavile potrebe po povečanih zmogljivostih v bolnišnici. Deželna vlada je 13. septembra 1844 na predlog mestnih oblasti odobrila njeno razširitev. Licitacija za dela v bolnišnici je bila razpisana leta 1847. Najprej se je pojavil predlog za nadzidavo bolnišnične stavbe na Slomškovem trgu. Zaradi gradbenih (statičnih) težav in dotrajanosti stavbe je mestni odbor zamisel opustil in se pod vodstvom župana Otmarja Reiserja odločil, da na dražbi kupi Prosenjakovo hišo (Prossinag) v Magdalenskem predmestju na takratni Tržaški cesti in jo preuredi za potrebe bolnišnice (13). Leta 1855 so opravili obnovitvena dela v stavbi. Selitev naj bi potekala 18. avgusta 1855 (13) ali 4. oktobra 1855 (1, 11 - zapisnik mestnega sveta, december 1855).

Mariborska bolnišnica na Tržaški cesti 13 od leta 1855 do 1918

Novo poslopje Bolnišnice Maribor na Tržaški cesti 13 je pričelo služiti svojemu namenu šele potem, ko je bila stavba prezidana. O obsegu bolnišnice dobimo precej jasno sliko iz različnih poročil. Nova bolnišnica je stala sredi polja ob Tržaški cesti. Bila je enonadstropna, zidana v obliki enakostraničnega štirikotnika, s po sedmimi okni na vzhodnem in zahodnem pročelju ter s petnajstimi okni na južnem. Na severni strani se je nanjo naslanjala Stelzlova hiša, ki jo je bolnišnica kasneje kupila in porušila. Zgradba je bila ob nakupu stara osem let in grajena v takratnem gradbenem slogu. Imela je 28 sob. Zemlje okrog bolnišnice je bilo okoli 2,5 orala. Iz bolnišničnega poročila eno leto po preselitvi, torej leta 1856, je razvidno, da so tega leta v bolnišnico sprejeli 470 bolnikov. V njej sta delala dva zdravnika, dr. Walner in dr. Hackel, štiri usmiljenke, ki so prišle v Maribor konec leta 1843 (prva prednica je bila Hildegarda Robič), en hlapec in ena dekla. To je bilo vse osebje bolnišnice (11, 14). Hiša bolnišnice je bila za tiste čase dovolj prostorna, tako da že leta 1869 Artur Mally poroča, da je bilo v bolnišnici prostora za 110 bolnikov.

Leta 1857 je bolnišnica z odredbo deželnega namestništva dobila pravice javnega zavoda. Kakor vse bolnišnice na Štajerskem je tudi Bolnišnica Maribor prišla pod upravo deželnega odbora. Od leta 1872 (1) ali 1879 (11) so javne bolnišnice v okviru deželne uprave sestavljale poseben bolnišnični fond. To je pravzaprav začetek zdravstvenega zavarovalniškega sistema, sprva na deželni ravni, ki se je pozneje razširil oziroma povezal na ravni države. Ta fond je Mestno bolnišnico Maribor leta 1884 tudi odkupil od mestne občine. Na čelu vsake bolnišnice je bil od-

Medicinska stavba, 1913

bor, ki so ga sestavljali upravnik zavoda, zdravniki, župan občine in dva občinska odbornika. Odbor je deloval pod nadzorom deželne odbora za zdravstvo. Približno eno leto po tem so to obliko opustili, tako da sta kasneje vodila bolnišnico njen upravnik in deželni odbor.

Razvoj bolnišnice so po eni strani v tem obdobju pogojevale gmotne razmere (bolnišnica se je ves čas ubadala z denarnimi težavami), po drugi strani pa nezadržen razvoj stroke. Za njen razvoj sta bila pomembna dva dejavnika. Po eni strani je bila leta 1863 pri Univerzi v Gradcu ustanovljena Medicinska fakulteta, ki je lahko začela svojim diplomantom podeljevati nazive doktor medicine, prenehala pa je delovati kirurška šola (10). Z razvojem šolstva na Štajerskem je seveda začelo počasi naraščati število diplomiranih zdravnikov oziroma doktorjev medicine tudi na graški Medicinski fakulteti. Vendar je še mnogo hitreje upadalo število ranocelnikov, ki so bili diplomanti nekdanjega liceja, tako da so nastale kar velike kadrovske težave, zlasti v južnem, se pravi slovenskem delu Štajerske.

Leta 1887 je sanitetni oddelek deželne vlade poročal, da je bil v okrajih srednje in zgornje Štajerske na 2125 do 2758 prebivalcev po en zdravnik ali ranocelnik. Na južnem Štajerskem je bilo še težje, in sicer so imeli na 6247 prebivalcev po enega doktorja ali ranocelnika. Najslabše je bilo v okrajih Slovenj Gradec, Brežice, Ptuj in Celje. V celjskem okraju so imeli na 20.000 prebivalcev enega zdravnika. Enako je bilo stanje tudi pri babicah, kjer je bila na približno 1165 prebivalcev ena diplomirana babica na severnem Štajerskem in na približno 6000 prebivalcev ena diplomirana babica na južnem Štajerskem. Tako je bilo približno 90 % porodov opravljenih ob pomoči neizprašanih babic (1).

Leta 1862 je bilo v knjižnici Medicinske šole Štajersko zdravniško društvo, čigar člani so bili tudi zdravniki iz slovenskega dela Štajerske, leta 1865 pa je začelo izhajati glasilo Zdravniški časopis. Obe-

nem je to tudi čas, ki je v stroko prinesel nova spoznanja. Nikakor ne smemo mimo revolucionarnega mejnika, ki ga je pomenil nastop Filipa Ignacija Semmelweissa (1818-1865), ki je leta 1861 objavil članek o profilaksi puerperalne sepse. Obenem so se v strokovni literaturi pojavljala Pasteurjeva odkritja (1862) in Listerjevi principi asepse (1867).

Kulturno-politične razmere v Sloveniji so bile zaznamovane z velikonomškim Bachovim absolutizmom in močnim ponemčevalskim pritiskom. To je tudi začetek neenotne narodnostne politike. Leta 1861 so pričele v Ljubljani izhajati Bleiweisove Slovenske novice, v Mariboru pa sta Jurčič in Tomšič leta 1868 začela izdajati Slovenski narod. O delovanju bolnišnice veliko izvemo iz različnih poročil, pa tudi iz časopisnih člankov, predvsem iz Marburger Zeitunga. 20. 7. 1862 najdemo poročilo o obisku škofa Antona Martina Slomška, ki je na dan svetega Vincenca, ustanovitelja reda sester usmiljenk, 19. 7. obiskal bolnišnico in daroval mašo v bolnišnični kapeli. Skupaj z županom in zdravniki je obiskal tudi bolnike v bolniških sobah in jim naklonil tolažilne besede (15). Usoda je hotela, da je škof Anton Martin Slomšek, ki je bil po pričevanju sodobnikov klenega zdravja, umrl dva meseca in pet dni zatem zaradi ukleščene kile, gangrene črevesja in posledičnega vnetja potrebušnice. Zanimivi so podatki, ki so bili prav tako objavljeni v Marburger Zeitungu, in sicer o stroških oskrbe bolnika na dan po posameznih zavodih (bolnišnicah): v Celju 49 fl, Ptuj 40 fl, Mariboru 60 fl, Maria Zelli 70 fl, Leobnu 52,5 fl, Knittelfeldu 75 fl in Judenburgu 75 fl (16). Leta 1866 je Marburger Zeitung poročal o zdravljenju bolnikov v Mariborski bolnišnici v minulem letu. V bolnišnici se je zdravilo 1116 bolnikov: 713 moških in 403 ženske. Opuščenih je bilo 921 bolnikov, od tega 17 neozdravljenih (11 na osebno željo, 4 neozdravljivi, eden poslan v graško norišnico, eden pa v občinsko oskrbo). Umrlo je 99 bolnikov. Ob koncu leta je bilo na zdravljenju še 79 bolnikov. Smrtnost v bolnišnici je bila nižja od 9 %, in če odštejemo neozdravljivo bolne, manjša od 4 %. V letu pred tem je bila smrtnost manjša od 10 %, če odštejemo neozdravljivo bolne, pa nižja od 4,5 %. Med umrlimi in neozdravljivo bolnimi je bilo 15 bolnikov z vodeniko, 10 s sušico (Auscehrung), 8 s pljučno jetiko (Lungensucht), 2 za-

Kubinja, 1913

Glavni vhod, Prosenjakova hiša, 1913

sodeloval z generalom Maistrom in bil njegov osebni prijatelj. Častno mesto pa gre brez dvoma češkemu zdravniku dr. Filipu Terču (1844-1917), začetniku zdravljenja revmatskih bolezni s čebeljimi piki, apiterapijo in predvsem zvestemu sodelavcu mariborskih Slovencev ter soustanovitelju Narodnega doma v Mariboru (9). V letih od 1864 do 1865 je mestna občina po naročilu štajerskega deželnega odbora prizidala severni trakt bolnišnice (del bolnišnice, ki je mejil na že porušeno Stelzlovo hišo) z mrtvašnico in barako za infektivne bolezni, tako da je imela bolnišnica v tem času 65 postelj (11). Razvoj medicine, predvsem kirurgije, je narekoval tudi drugačno prostorsko razporeditev v bol-

radi izkašljevanja krvi, 8 zaradi pljučnega edema, eden zaradi želodčnega tumorja, eden zaradi srčne napake, 2 zaradi pljučnega izliva, 5 zaradi kapi in eden zaradi sapnične jetike. Najpogostejše bolezni so bile pljučni katar, gastritis, vročica in mrzlica (17). Podobno poročilo za preteklo leto zasledimo tudi februarja leta 1868 (18): zdravilo se je 1215 bolnikov, najpogostejše bolezni poleg enakih kot v prejšnjih letih so bile še hudi zlomi nog in ranitve, kožne ter nejasne bolezni. Leta 1888 je Marburger Zeitung poročal o obisku cesarja Franca Jožefa v Mariboru in o odkritju spomenika admiralu Tegethofu. Ob tej priložnosti se je za krajši čas ustavil tudi v bolnišnici in obiskal bolnike (20).

V drugi polovici 19. stoletja je treba omeniti nekatere zdravnike, ki so delovali v mestu. V prvi vrsti je to Feliks Ferk (1847-1915), magister kirurgije, naslednik znanega mariborskega operaterja Ignacija Hackla. Ferk je bil 1872. imenovan za ordinarija kirurškega oziroma eksternega oddelka Bolnišnice Maribor. Najkasneje z njegovim imenovanjem je torej bolnišnica imela dva oddelka, in sicer eksterni kirurški oddelek in interni oziroma medicinski oddelek (9, 11). Omeniti je treba tudi Jožefa Urbaczka (1840-1941), patrona kirurgije. V protokolu gremija mariborskih kirurgov je vpisan leta 1873. Dolga desetletja je bil mestni zdravnik ter ustanovitelj in vodja reševalne postaje v Mariboru. Ko je leta 1941 umrl, je odšel zadnji ranocelnik z nazivom zdravnik na ozemlju nekdanje dvojne monarhije (9). Za Feliksom Ferkom je bil leta 1879 kot ordinarius medicinskega, torej internega oddelka, imenovan dr. Artur Mally. Dr. Artur Mally je bil pomemben meščan. Kot rojeni Mariborčan se je z Dunaja vrnil z diplomom operaterja, ki jo je pridobil kot Billrothov asistent. Ni bil le vodja bolnišnice vse do upokojitve leta 1909, temveč je napisal tudi zgodovino Maribora "Gassen, Strassen und Plätze-Buch der Stadt Mahrburg an der Drau", ki je izšla leta 1906 in je tudi eden virov tega članka. Obenem je bil mestni svetnik in predsednik zdravniškega društva v Mariboru od leta 1899. V drugi polovici 19. stoletja je treba omeniti še dr. Amanda Raka, ki se je v Mariboru naselil leta 1874, narodnjaka in cenjenega zgodovinarja, muzealca ter tajnika Zdravniškega društva Maribor. Omeniti je treba še dr. Matijo Šmirmaula (1853-1936) in Emila Kartina (1867-1920) ter dr. Ivana Turšiča (1869-1922), doma iz Sevnice pri Rakeku, ki je

Zračni posnetek bolnišnice iz leta 1962. V ospredju je lepo viden najstarejši del bolnišnice s štirikrako Prosenjakovo hišo v sredini, internističnim in kirurškim traktom na obeh straneh, ostankom "križnega" hodnika in že povečano kubinjo.

nišnici. Vedeti moramo, da bolnišnica ni imela operacijskih prostorov, tako da so nekatere operacije včasih potekale kar v upraviteljevi pisarni. Pisarna je bila neizrabljena - včasih je služila kot bolniška soba, včasih pa tudi kot šivalnica.

V letih od 1882 do 1897 so se lotili različnih nakupov, predvsem zemljišč za potrebe Bolnišnice Maribor, in gradnje medicinskega bloka. Gradnja je potekala v dveh delih; prvi del leta 1882, drugi pa leta 1891. Leta 1882 so pričeli graditi prvo polovico današnjega medicinskega oziroma internega oddelka, ki je bil lani porušen. V njem so bile štiri dvorane za bolnike, ena operacijska dvorana in kuhinja, obenem sta bila v njem tudi mrtvašnica in gospodarsko poslopje, ki so ga uporabljali kot izolirnico. Leta 1890 je deželni gradbeni urad v Gradcu

Križni hodnik na prelomu stoletja

predlagal gradnjo in dozidavo druge polovice medicinskega bloka. Novi prizidek naj bi sestavljale štiri bolniške sobe, soba za strežnika, čajna kuhinja, majhne sobe za bolnike prvega in drugega razreda, dve kopalnici s po dvema kadema, v kleti pa so bili predvideni prostor za centralno kurjavo, sušilnica, likalnica, skladišča. Opravili so tudi gradbena dela na ostrešju, kuhinji je bilo treba prizidati dovolj veliko pomivalnico posode, majhno klet... Deželni gradbeni urad je predlagal predelavo pralnice v prostor za umazano perilo, v načrtu pa so bili tudi vodovodna napeljava, ureditev kopalnic in centralna kurjava na paro z nizko napetostjo. Tovrstni način ogrevanja naj bi prekašal ogrevanje z vročo vodo s srednjo napetostjo. Vse omenjene predloge je deželni odbor potrdil 12. aprila 1890. Za gradnjo so najeli posojilo v imenu fonda javne bolnišnice, in sicer v

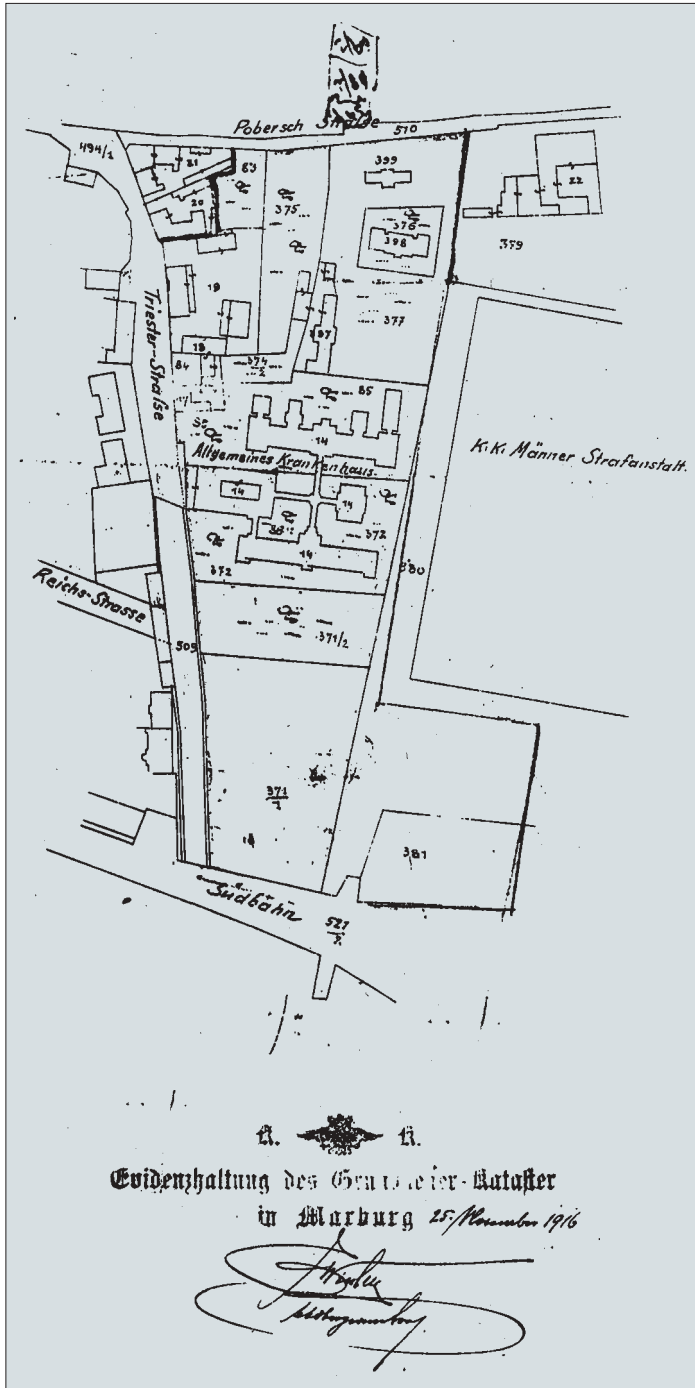

Prosenjakova hiša (najstarejši del bolnišnice) na Tržaški cesti 13 po prvi svetovni vojni

višini 50.000 fl. Gradbena dela je prevzel stavbenik Andrej Küfner iz Maribora in jih opravil do 12. septembra 1891. Uradni pregled poslopja so opravili 6. novembra, stavbo pa so začeli uporabljati 23. novembra 1891. To je bilo poslopje starega internega oddelka, ki smo ga uporabljali vse do dograditve novega internega oddelka leta 1993. Zgradbo smo porušili leta 1998 in na njenem mestu se je leta 1999 začela gradnja otorinolaringološkega in okulističnega oddelka ter bolnišnične kapele. Zavod je tako imel tedaj prostora za 190 do 200 bolnikov; to je bil glede na poprejšnjih 110 bolnikov kar velik napredek; zvišala pa se je tudi oskrbnina, ki je odtlej znašala 65 fl na dan (1). Tudi število uslužbencev v bolnišnici se je spremenilo. Leta 1892 je bilo zaposlenih 22 oseb, in sicer upravnik, pomožni uradnik, ordinarij, sekundarij, trije strežniki, osem sester, dve sestri s poldnevno službo, ena strežnica, ena pomožna strežnica, dve dekli, en hlapec, dve perici,

ob tem pa so deloma vzdrževali tudi duhovnika. Skupaj so stroški za plače osebja znašali 4.139 fl (1).

V letih od 1895 do 1907 je Bolnišnica Maribor kupila še vrsto sosednjih zemljišč, predvsem na posestvu Lorberjevih, hišo upravnika Alojza Stelzla ter Turnerjevo in Žigmanovo kovačijo s pripadajočimi zemljišči. V tem času je bil deželni glavar za Štajersko grof Edmund Attems, ki je skupaj z deželnim referentom za zdravstvo prof. Robičem (očetom predstojnika poznejšega dermatovenerološkega odseka dr. Hugona Robiča) podpisnik kupnih pogodb. Čedalje večji dotok bolnikov je prav tako nakazoval, da dotedanji prostori ne bodo dovolj. Tako so leta 1897 napravili splošni načrt za gradnjo Mariborske splošne bolnišnice, ki so ga v petih letih bolj ali manj tudi uresničili, zgradili niso le upravnega poslopja. Tako so v letih od 1898 do 1903 postavili kirurški oddelek, novo kuhinjsko poslopje, križni hodnik med glavno kuhinjo, internim in kirurškim oddelkom ter upravnim poslopjem, nadalje novo pralnico, gospodarsko poslopje in novo mrtvašnico z izhodom na Pobreško cesto ter izolirnico. Zaradi pritožb sosedov (kaznilnice) izolirnica ni dobila uporabnega dovoljenja, dokler si bolnišnica ni priskrbel ekshavstorja za 1000 litrov in sklenila pogodbo s konjedercem Nendlom o odvozu in razkuževanju stranišnice. Iz prvega poslopja tako imenovane Prosenjakove hiše mestne bolnišnice Maribor so se izseljevali posamezni bolnišnični oddelki, tako da je staro matično poslopje odtlej rabilo samo za upravne in stanovanjske prostore. Izjema je bila le velika bolniška soba v pritličju severnega krila, kjer so vse do leta 1925 ležali tuberkulozni bolniki (1, 11). Z dograditvijo kirurškega paviljona leta 1903 je bilo v bolnišnici prostora za 315 bolnikov. Na mestni vodovod se je bolnišnica priključila šele 1902. leta, ker so krak mestnega vodovoda šele eno leto pred tem potegnili do Magdalenskega predmestja, telefonska povezava s centralo na mariborski pošti pa je stekla s 3. avgustom 1901. leta. Plinsko razsvetljavo so v bolnišnici uvedli 1904. leta. Kot že omenjeno, je imela Bolnišnica Maribor do konca prve svetovne vojne dva oddelka, in sicer interni medicinski oddelek z izolirnico za akutne nalezljive bolezni in eksteri oddelek, kjer so se zdravili predvsem kirurški bolniki, pa tudi bolniki z opeklinami, kožnimi in spolnimi boleznimi, pa tudi vse druge ekster-

Mapna kopija bolnišnice iz leta 1916: Prosenjakova biša proti Tržaški cesti, eksterni - kirurški oddelek s prizidki na severu, interni - medicinski oddelek na jugu, kubinja v sredini, "križni" hodnik in "nunski" most med Prosenjakovo bišo in medicinsko - interni oddelek.

ne bolezn. Leta 1896 je ordinarij eksternega oddelka postal dr. Karl Thalmann. Po odhodu dr. Mallyja pa je leta 1909 vodenje internega oziroma

medicinskega oddelka sprejel dr. Oskar Filafferro. Na medicinskem oddelku so službovali še dr. Grubič in dr. Majciger, oba zdravnik sekundarija, in dr. Chandras. Kakor koli že, bolnišnico so vodili avstrijski zdravniki, ki so bili izrazito protislovensko usmerjeni. Slovenskih zdravnikov je bilo malo in službovali so le krajši čas. Med njimi so bili: dr. Vladimir Vrečko (1913-1915), dr. Anton Horvat (1913-1914), dr. Anton Čede (1914) in dr. Josip Majcen (1914-1918), dr. Vilko Marin (1915-1918). Čas prve svetovne je prinesel različne težave, ne samo slovenskemu, temveč vsemu prebivalstvu Avstro-Ogrske.

V letih od 1913 do 1914 sta deželnemu odboru za zdravstvo pisala oba primarija, tako dr. Thalmann kakor dr. Filafferro, in sicer glede vrste gradbenih pomanjkljivosti na oddelkih in o nujni prenovi. Povod za preplah je bila nesreča na kirurškem oddelku, ko je aprila 1913. leta del porušenega in odlučnega stropa tako poškodoval eno od bolnic, da je čez nekaj ur umrla. Deželni odbor je priznal, da so bile želje obeh primarijev upravičene, žal pa je zaradi omejenih sredstev fonda odobril samo nekatere prenovitvene posege, dozidav pa ne (1).

Rentgensko napravo je bolnišnica dobila 22. septembra 1914. Deželna vlada je dovolila, da so jo postavili v stanovanju dr. Filafferro (bolnišnica še tedaj ni imela svoje električne napeljave), vendar pod pogojem, da bo pregledoval tudi civilne bolnike iz bolnišnice in ranjene vojake (19). Ali je bila naprava res nameščena v stanovanju dr. Filafferro, ni znano. Nekateri starejši uslužbenci bolnišnice so trdili, da je bila v Goetsovi pivovarni, ki je že tedaj imela svojo električno centralo.

Dr. Thalmann si je oktobra 1917 med obiskom bolnika na domu zlomil nogo. Tako sta kirurški oddelek bolnišnice in oddelek vojaške rezervne bolnišnice št. 1 ostala brez kirurga. Vodenje obeh oddelkov je začasno prevzel dr. Otto Fuchs, primarij bolnišnice v Kopesenyu na Madžarskem. Službo v Mariboru je opravljal skoraj do konca prve svetovne vojne, do 21. maja 1918.

Z bližajočim se koncem prve svetovne vojne so se približevali tudi prelomni časi, ko je bil Maribor osvobojen in vzpostavljena severna slovenska meja. Predvsem zaradi preudarnega delovanja škofa Antona Martina Slomška, ki je preselil Lavantisko škofijo iz Sv. Andraža v Labodski dolini v Maribor in s tem spremenil meje Lavantinske škofije, tako da so potekale po narodnostni meji. Tako je omogočil poznejše vojaško delovanje generala Maistra in njegovih borcev, ki so tudi v vojaškoupravnem smislu dokončali začeto delo. Ti prelomni časi so močno vplivali tudi na mariborsko bolnišnico, ki je do tedaj veljala za trdnjavo nemštva. ■

Literatura:

10. H. Pirchegger: Die Universität in Wandel der Jahrhunderte Beiträge zur Geschichte der Karl - Franzens Universität zu Graz, 1927, str. 13, 14
11. E. Pertl: Pomembna stoletnica mariborske splošne bolnišnice (1855-1955), Splošna bolnišnica Maribor, ARHIV
12. Poročilo dr. Kuckerja 13. 8. 1839, Deželni arhiv Gradec VI. Krankenhaus Marburg A Mally: 119 Gassen, Strassen und Plätze-Buch, der Stadt Marburg an der Drau, 1906, str. 16
13. Poročilo Okrožnega urada na Deželni odbor. Deželni arhiv Gradec, VI. Krankenhaus Marburg
14. B. Těplý: Ob stoletnici bolnišnice, Splošna bolnišnica Maribor, Arhiv
15. Marburger Zeitung, 20. 7. 1862
16. Marburger Zeitung, 9. 12. 1863
17. Marburger Zeitung, 28. 2. 1866
18. Marburger Zeitung, 23. 2. 1868
19. M. Kovač: Nastanek in razvoj rentgenološkega zavoda v Splošni bolnišnici v Mariboru, Zbornik Splošne bolnišnice v Mariboru, založba Obzorja 1959
20. Marburger Zeitung, 1883, 11. 7.